

Bubela Beáta

Lépcső a többnyelvűségkutatásban, avagy a háromnyelvű *Alkalmazott nyelvészeti szótárról*

ALKALMAZOTT NYELVÉSZETI SZÓTÁR (A KÉT- ÉS TÖBBNYELVŰSÉG ALAPFOGALMAI) /
DICȚIONAR DE LINGVICĂ APLICATĂ (CONCEPTELE FUNDAMENTALE ALE BI- ȘI
MULTILINGVISMULUI) / DICTIONARY OF APPLIED LINGUISTICS (BASIC CONCEPTS OF BI- AND
MULTILINGUALISM). KOLOZSVÁRI EGYETEMI KIADÓ. KOLOZSVÁR. 2019. 313 OLDAL

Az *Alkalmazott nyelvészeti szótár*, ahogyan az alcíme is jelzi, a két- és többnyelvűség tudományterületeinek fogalmaival, valamint terminusaival foglalkozik. Különlegessége azonban főként abban rejlik, hogy szócikkei három nyelven jelennek meg, mindez pedig már a borítóján is szembetűnő, hiszen a cím is háromnyelvű. A szótár a Kolozsvári Egyetemi Kiadónál jelent meg, szerzői: Bartha Krisztina, Benő Attila, Dégi Zsuzsanna, Magyarai Sára, Tankó Enikő, valamint Tódor Erika-Mária, a vonatkozó kutatás vezetője. A szótári munkálatokban közreműködött: Both Csaba Attila és Erdei-Dolozcki Csilla is. A kötet létrejöttében fontos szerepet játszott az a tény, hogy a két- és többnyelvűség kérdése megannyi nyelvészeti kutatásban megjelenik, ugyanakkor a (nyelv)pedagógiai munkák állandóan visszatérő tényezői is egyben. A háromnyelvű szövegösszeállítás arra enged következtetni, hogy akár három beszélőközösséghez is szól a kötet: mind a magyar, mind a román, mind az angol nyelvészeknek és értelmiségi köröknek segítségként szolgálhat, ugyanakkor ez a szótár iránytű és mérce lehet olyan szerzőknek és kiadói munkatársaknak is, akik Romániához hasonló többnyelvű régióban élnek. Ahogyan a cím is jelöli, alkalmazott nyelvészettel foglalkozik, az alkalmazást pedig a többnyelvűség teszi széleskörűvé. A lexémák mögött kulturális sajátosságok is állnak, egyes nyelvekben nem található meg ugyanaz a kifejezés, vagy éppenséggel másképp használják. A jelen kötet tehát hatalmas munkát tartalmaz abból a szempontból is, hogy három különböző – egy finnugor, egy latin és egy indoeurópai – nyelv szakterminusait igyekeznek összehangolni.

A kötet felépítése és tartalma átlátható, könnyen befogadható. Mindvégig a háromnyelvűség elvét követi, a bevezető gondolatoktól kezdve az utolsó szócikkig. Fogalommagyarázatai a cím sorrendjét követik: magyar, román és angol definíciókat tartalmaz, ám a megszokottabb szótári felépítéstől eltérve itt jóval elmélyültebb magyarázatot és szakirodalmi segítséget is nyújt mindhárom nyelven. A háromnyelvű szócikkek minden bizonnyal nemcsak arra szolgálnak, hogy három nyelv olvasóit is elérjék, hanem szakmai alapot is jelentenek mindazok számára, akik nagyobb jártasságot kívánnak szerezni a tudományágban.

A kötet összesen 48 két- és többnyelvűségi fogalmat jár körül. Ezek a következők: *anyanyelv, artikulációs bázis, beszédértés, beszédészlelés, diglosszia, elkerüléssel stratégia, fakultatív magyartanítás, fonológiai tudatosság, hamis barátok, harmadiknyelv-elsajátítás, hibrid-szerkezet, hiperkorrekció, holisztikus megközelítés, idegen nyelv, ingerszegénység, integrált nyelvoktatás, iskolai nyelvi tájkép, jelentéskölcsönzés, jövevényszó, kétnyelvű beszédértés, kétnyelvű beszédészlelés, kétnyelvűség, a kétnyelvűség fajtái, kódkeverés, konceptualizáció, kritikus periódus, küszöbhipotézis, néma periódus, nem-anyanyelv, nyelvelsajátító-berendezés, nyelvi hiány, nyelvi interferencia, nyelvi kódváltás, nyelvi repertoár, nyelvi tájkép, nyelvi világkép, nyelvközi értés, percepció bázis, pluralisztikus megközelítés, purizmus, regiszter, szórvány, tartalomalapú nyelvoktatás, többnyelvű kompetencia, transzlingválás, tükörszó, univerzális nyelvi grammatika, virtuális nyelvi tájkép.*

A szócikkek felépítése világos, érthető, áttekinthető. Címzőkből, illetve leírásokból állnak, amelyek javarészt tömör, lényegre törő értelmezések, emellett értékes, a megértést és az elmélyülést segítő példákat is tartalmaznak. Végül minden szócikkhez társul egy hivatkozott és egy ajánlott szakirodalmi blokk is. Mindezek értelemszerűen szintén három nyelven jelennek meg. A következőkben egy magyar nyelvű példa mutatja be a szócikkek jellegét; ugyanez a felépítés és tartalom érvényesül minden esetben román és angol nyelven is.

hamis barátok

Az alkalmazott nyelvészet területéhez tartozó terminus, mely a lexikográfia, a fordítástudomány, de a nyelvoktatás területén is használatos szakkifejezés. Szűkebb értelemben a ~ terminuson általában olyan azonos vagy hasonló hangsorú szavakat értünk két vagy több nyelvben, amelyek etimológiailag kapcsolatban vannak ugyan egymással (közös eredetű lexémapárok), de jelentésükben és/vagy használatukban részben vagy egészben különbséget mutatnak (csak többé-kevésbé azonosak), a jelentésük még akár ellentétes is lehet, pl. az *alt* melléknév a legtöbb európai nyelv szóképzésében megtalálható, de míg a m. *alt* zenei műszó (mely német jövevény a magyarban) a 'legmélyebb női énekhang'-ot jelenti, addig e nemzetközi műszó végső forrása, a latin *vox alta* 'magas hang' jelentésű (H. Varga 2013: 7). Tágabb értelmezésben olyan szó párokra is értjük a terminust, amelyeknek vagy hangalakja (m. *jár* 'megy' és r. *iar* 'ismét, megint'), vagy betűképe (m. *rege* 'mese, történet' és r. *rege* 'király') azonos, de jelentésük, használati körük nagyon eltérő, illetve nem mutatható ki minden esetben köztük etimológiai kapcsolat. Erre a tágított fogalomértelmezésre azért van szükség, mert a nyelvtanulás, a fordítás során előjöhethetnek ilyen jellegű tévesztések (Magyari 2016).

Hivatkozott szakirodalom

- H. Varga Márta 2013. Barátkozunk a magyar nyelv hamis barátaival (is)! THL2 1–2: 5–14.
Magyari Sára (főszerk.) 2016. Hamis barátok a magyar és a román nyelvben. Szószedet. Partium Kiadó. Nagyvárad.

Ajánlott szakirodalom

- Emericzy Tibor 1980. Faux amis in ungarisch–deutscher Relation. In: János Juhász (szerk.): Kontrastive Studien Ungarisch–Deutsch. Akadémiai Kiadó. Budapest. 49–64.
- Fábián Zsuzsanna 2001. Egy olasz–magyar »hamis barátok« szótárról. In: Geecső Tamás (szerk.): Kontrasztív szemantikai kutatások. Tinta Könyvkiadó. Budapest. 104–114.
- Fóris Ágota 2005. Hat terminológialecke. Lexikográfiai Kiadó. Pécs.
- Fóris Ágota 2002. Szótár és oktatás. Iskolakultúra. Pécs.

48 ilyen tudományos jellegű szócikk három nyelven történő értelmezése, összehangolása, szakirodalmainak felkutatása rendkívül nagy munka, ám a kötet természetesen tovább bővíthető további szakkifejezések értelmezésével. A szótár minden bizonnyal nem csupán kutatóknak, nyelvészeknek szól, hanem mindenkinek, aki érdeklődik a téma iránt. Alapos és hatékony munkaeszközt kínál hallgatóknak, tanároknak, pedagógiai és más szakembereknek, miközben szemléltető példái révén gyakorlati tudást is nyújt. A sokrétű felhasználási lehetőség csupán egy, személyes tapasztalatból fakadó példája, hogy kiváló útmutatást ad a romániai versenyvizsgákra, véglegesítő vizsgákra való felkészülésben is. Ezekben a vizsgákban olyan tanároknak kell részt venniük, akiknek nincs végleges állásuk egyetlen iskolában sem, így az általában nyáron tartandó vizsgák révén jutnak álláshoz. Kulcsfontosságú tehát a felkészülés, a tanulás minősége, a fogalmak tisztázása, a nyelvi ismeretek kibővítése, hiszen a jegyek alapján rangsor szerint választanak a meghirdetett munkalehetőségek közül. A kötet számtalan olyan fogalmat vizsgál, amelyek a követelményrendszerben is megjelennek, a bibliográfiai utalások pedig további irányítúként szolgálnak. A versenyvizsgázóknak ismerniük kell a kötetben megjelenő legtöbb nyelvészeti fogalmat, hiszen ezek mind a nyelvészeti tételsorokban, mind a módszertani feladatokban visszaköszönhetnek.

Amellett sem lehet szó nélkül elmenni, hogy Romániában aligha van olyan oktatási intézmény, ahol nincsenek két- vagy többnyelvű gyerekek, így a pedagógusok naponta találkoznak a gyakorlatban a kötetben tárgyalt jelenségek döntő részével. A jó és célravezető tanítási-tanulási folyamat érdekében kötelességük ismerni ezek tudományos hátterét, hogy ezek fényében a helyükön kezelhessék őket, és megfelelően ültethessék át a gyakorlatba is. A következőkben saját példával igyekszem szemléltetni, hogy milyen fontos is lenne a nyelvészeti fogalmak alapos ismerete, és nem csupán a nyelvtanárok számára. A szilágysági faluban, ahol tanítok, rengeteg gyerek vegyes (magyar–román) házasságból származik, mégis kevesen kezelik őket kétnyelvűként. Aligha hallanak a kétnyelvűségük előnyeiről, ám annál inkább számon tartják a „hibá”-ikat. Ebből következik az is, hogy fontos lenne helyén kezelni a kódváltás és a kódkeverés jelenségeit is, hogy ezek a gyerekek segítséget és támogatást kapjanak a fejlődésük érdekében. A kötet minden romániai magyar számára hasznos olvasmány lenne, hiszen nem csupán szakembereknek, nyelvészeknek, tanároknak kellene foglalkozniuk saját nyelvi helyzetükkel, akadályaikkal, lehetőségeikkel. Többnyelvviségi közegben élőknek létfontosságú megismerni a nyelvi jelenségeink tudományos hátterét.

Összegzésképpen elmondható, hogy az *Alkalmazott nyelvészeti szótár* átlátható, könnyen tanulmányozható, kreatív, sokrétű tudást nyújtó, rendszerben gondolkodó munkaeszköz, amely széles körű olvasóközösséget kíván megszólítani. Megjelenése nagy jelentőséggel bír a romániai magyar nyelvészeti kutatásokban és a pedagógusi munkában. Lépcső a többnyelvűség-kutatásban, mivel a kétnyelvűséget, többnyelvűséget kutatni adatközlőkkel lehetséges ugyan, de a vizsgálatok hitelességéhez szükség van a helyes fogalomhasználatra és a gyakorlati alkalmazásra is. Az alapfogalmak tisztázása, megértése, más nyelveken történő összevetése, az ajánlott szakirodalmak feltérképezése az első lépcső a többnyelvűség működésének a megértésében.

Bubela, Beáta: Steps in the research of multilingualism – on the trilingual Dictionary of Applied Linguistics

Az írás szerzőjéről

Bubela Beáta

magyartanár
Ippi 1-es Számú Általános Iskola, Ipp

beatabenedek[kukac]yahoo.com